Mamlakat yashil iqtisodiyotga o‘tishning jamiyatga ta’sirini ham hisobga olishi kerak. Yashil sektorlarni qo‘llab-quvvatlash va uglerod va resurslarni ko‘p talab qiladigan faoliyatdan voz kechish sarmoya va ish o‘rinlari yaratish modelini o‘zgartirib, g‘oliblar va yutqazuvchilarni yaratadi. Eng ko‘p zarar ko‘rgan jamoalarga yordam ko‘rsatish muhimdir. Bu qadriyatlar adolatli o‘tishga erishish uchun sa’y-harakatlarning asosidir.

Ekologik siyosat va islohotlarning to‘g‘ri uyg‘unligini qabul qilish orqali O‘zbekiston Respublikasi yashil, barqaror va inklyuziv kelajakning afzalliklaridan foydalanishi mumkin. Yashil iqtisodiyotga global o‘tish iqtisodiy o‘sish va rivojlanish uchun ko‘plab imkoniyatlar ochadi, va O‘zbekiston Respublikasi o‘z kelajagini ta’minlash uchun barqaror siyosat olib borishi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati:

[1] “2030-yilgacha bo‘lgan davrda O‘zbekiston Respublikasining Atrof muhitni muhofaza qilish” konsepsiyasi

[2] Vaxabov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Tashmatov Sh.A., Butaboyev M.T.. Yashil iqtisodiyot. Darslik. T.: Universitet, 2020, 156-bet

[3] Stainer 2017, “The Green Shoots of the Green Economy”, Environmental Conservation, №2 vol 3 2019.

[4] Urinov, Bakhrom Jamoliddinovich (2020) "EUROPEAN STANDARDS FOR THE QUALITY OF EDUCATION.," Scientific Bulletin of Namangan State University: Vol. 2 : Iss. 7 , Article 77. Available at: https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol2/iss7/77

[5] Brown L.R. Eco-Economy. Building an Economy for the Earth. Earth Policy Institute. W.W. Norton&Company. New York, London, 2019.

YASHIL IQTISODIYOTNING GLOBAL MIQIYOSIDAGI ROLI VA AHAMIYATI

Toyirov Alijon Yodgor o‘g‘li.
Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrisabz filiali
Iqtisodiyot yo‘nalish talabasi
”TKTI Shahrisabz filiali ijtimoiy-iqtisodiy fanlar kafedrasi
katta o'qituvchisi O.T.Sadullayev„

Annotatsiya: *Maqolada, energetikani yangilash, resurslarni boshqarish, davr-iqtisodiyati va ekologik iniciyalarni kengaytirish kabi turli sohalar kritik e’tibor qilindi. Muvozanatli iqtisodiy o’sish va atrof-muhitni muhofaza qilishning ahamiyati belgilandi, shuningdek, har xil sohalardagi ilmiy tadqiqotlar va amaliy misollar keltirildi.*

Kalit so’zlar: *yashil iqtisodiyot, globallashuv, istiqbollar, tamoyillar, jamiyat rivojlanishi.*

Аннотация: *В статье критически рассмотрены различные области, такие как возобновление энергетики, управление ресурсами, циркулярная экономика и расширение экологических инициатив. Была подчеркнута важность сбалансированного экономического роста и защиты окружающей среды, а также научных исследований и практических примеров в различных областях.*

Ключевые слова: *зеленая экономика, глобализация, перспективы, принципы, социальное развитие.*

O‘zbekiston Respublikasi yashil ambitsiyalarini ro‘yobga chiqarish uchun uch davrga bo‘lingan muammolarni hal qilishi kerak: shoshilinch, qisqa muddatli va uzoq muddatli. Mamlakatning qishloq xo‘jaligiga asoslangan iqtisodiyoti va aholi zich joylashgan hududlarda havo sharoitining yomonlashishini hisobga olgan holda, eng dolzarb ekologik ustuvor vazifalari havo sifatini yaxshilash, yer va suvdan barqaror foydalanishdir. Bunga landshaftni tiklash, suvni samarali boshqarish va havo ifloslanishini kamaytirish choralari orqali erishish mumkin.

Yerdan barqaror va oqilona foydalanish zarur bo‘lgan muhim amaliyotdir. Iqlimga sezgir qishloq xo‘jaligida boshqaruv usullari yerdan barqaror foydalanishni yanada yaxshilaydi. Uzoq muddatli istiqbolda mamlakat qishloq xo‘jaligidan yuqori qiymatga ega, yuqori maoshli tarmoqlarga o‘tishni ta’minlashi lozim. Bu qishloq xo‘jaligi ishchi kuchining bir qismini, ayniqsa, eng zaif ayollar va yoshlarni qayta tayyorlashni talab qiladi.

Suv narxini belgilash va sug‘orish uchun investitsiyalar orqali suvdan foydalanish samaradorligini oshirish eng muhim vazifa bo‘lishi kerak. Kam uglerodli siyosatga o‘tish energiya samaradorligi uchun zarur rag‘batlantirishni beradi. Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Jahon bankining uglerod chiqindilarining narxini belgilash vositasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston misolida uglerod chiqindilarining narxini belgilash yalpi ichki mahsulotning 5 foizigacha qo‘shimcha byudjet daromadini ta’minlashi mumkin, bu “yashil” loyihalarni moliyalashtirish yoki “yashil” iqtisodiyotga o‘tishdan eng ko‘p zarar ko‘rgan sohalarga iqtisodiy ta’sirni yumshatish uchun ishlatilishi mumkin.

Bundan tashqari, davlat qayta tayyorlash, qayta taqsimlash va eng ko‘p zarar ko‘rganlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni o‘z ichiga olishi kerak. Ushbu chora-tadbirlar hukumat tomonidan xorijiy hamkorlar ko‘magida ishlab chiqilayotgan uzoq muddatli dekarbonizatsiya strategiyasining bir qismini tashkil qilishi mumkin. [1, p. 28].

Yashil Yo‘nalishni Olib Borish: Muammolardan Imkoniyatlarga

Dunyo barqaror kelajak sari qadam tashlar ekan, global energetika maqsadlariga erishishda yuqori energiya va uglerod intensivligi bo‘yicha jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Bu shartlar mamlakatni tashqi savdo siyosati va uglerod chiqindilarini cheklash uchun soliqlar oldida zaif holga keltiradi. Biroq, O‘zbekiston Respublikasi global miqyosda yashil iqtisodiyotga o‘tish va atrof-muhit va iqlim siyosatini kuchaytirish orqali bu muammoni imkoniyatga aylantirishi mumkin. [2, p. 75].

Zamonaviy O‘zbekiston milliy iqtisodiyotning o‘rta va uzoq muddatli kun tartibiga kiritilgan “yashil” iqtisodiyot tamoyillarini ilgari surishga ustuvor ahamiyat berib, barqaror rivojlanish sari faol o‘tmoqda. "Yashil" iqtisodiyotning mohiyati atrof-muhitga zararli ta'sirlar va resurslar tanqisligini sezilarli darajada kamaytirish bilan birga, jamiyat farovonligi va teng huquqli foydalanishni ta'minlashdan iborat. Aslida, "yashil" iqtisodiyot kam uglerodli, resurslardan tejamkor va ijtimoiy inklyuziv iqtisodiy tizimlar paradigmasini o'zida mujassam etgan. U Barqaror rivojlanish kontseptsiyasini to'ldirish bilan birga, barqarorlikka erishishda iqtisodiy tamoyillarning hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi.

So‘nggi to‘rt yil davomida O‘zbekiston iqlim o‘zgarishi oqibatlarini yumshatish va moslashishga qaratilgan turli strategiya va tashabbuslarni ishlab chiqdi, ma’qulladi va amalga oshirdi. Eslatib o‘tamiz, O‘zbekiston 2019-yil oktabr oyida 2019-2030-yillarga mo‘ljallangan “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini qabul qilgan bo‘lib, u 2018-yilda ratifikatsiya qilingan Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha BMT doiraviy konventsiyasi (UNFCCC) va Parij kelishuvi

doirasidagi majburiyatlarga mos keladi. 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan rivojlanishning beshta asosiy yo‘nalishiga qaratilgan Strategiya/Harakat dasturlarini amalga oshirishni davom ettirdi.

"Yashil" iqtisodiyot strategiyasi aniq maqsadlarni, jumladan, energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, resurslar samaradorligini oshirish va hosildorlikni oshirish orqali erning degradatsiyasini bartaraf etishda neytral muvozanat bilan birga emissiyani kamaytirishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, O‘zbekiston Orolbo‘yi mintaqasini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar markaziga aylantirishga intilib, bu mintaqadagi muammolarni hal qilishga sodiqligini ta’kidladi. Ushbu strategiyaga rioya qilish orqali O‘zbekiston o‘zining o‘sish istiqbollarini iqlim o‘zgarishi cheklovlaridan himoya qilishni, qashshoqlikni qisqartirish bo‘yicha erishilgan yutuqlarni qo‘llab-quvvatlashni va ayniqsa, zaif qishloq hududlarida oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashni maqsad qilgan.

“Yashil” iqtisodiyot atrof-muhit yaxlitligini buzmasdan barqaror rivojlanishni rag‘batlantirish bilan birga ekologik xavf va tanqislikni kamaytirishga intiladi. U amaliy siyosat yo'nalishi bilan atrof-muhit iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlaydi. UNEP Yashil iqtisodiyot hisobotiga ko'ra, chinakam yashil iqtisodiyot nafaqat samarali, balki adolatli bo'lishi kerak, bu ham global, ham milliy darajada adolatlilikni ta'kidlaydi, xususan, past uglerodli, resurslarni tejaydigan va ijtimoiy inklyuziv iqtisodiyotga adolatli o'tishni osonlashtirishda. Ushbu iqtisodiy paradigma iqtisodiyot va tabiiy muhitning o'zaro bog'liqligini tan oladi, natijada mikro va makro darajada o'lchanadigan natijalar bilan resurslardan samarali foydalanish va qayta ishlash amaliyotlari orqali jamiyat farovonligini saqlashga qaratilgan. [3, p. 60].

Oldinga qarab, sayyoramiz insoniyat kelajagi uchun keng ko'lamli oqibatlarga olib keladigan ko'plab ekologik muammolarga duch kelishini inkor etib bo'lmaydi. Biroq, to'g'ri ma'lumotlarni tarqatish va siyosatchilar, biznes va jismoniy shaxslarni shunga mos ravishda yo'naltirish orqali barqaror o'sishni rag'batlantirish uchun faol choralar ko'rish mumkin. Bunga erishish uchun ba'zi strategiyalar:

Ta'lim va xabardorlik:

Ta'lim dasturlari va xabardorlikni oshirish tashabbuslari orqali siyosatchilar, korxonalar va shaxslarni iqlim o'zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va resurslarning kamayishi haqida aniq ma'lumot bilan ta'minlash.

Ekologik strategiyalarni ishlab chiqish:

Siyosat ishlab chiqaruvchilar tabiiy resurslarning barqaror o'sishi va asrab-avaylanishini rag'batlantirishga qaratilgan ekologik strategiyalarni ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari kerak, shu jumladan qonunlar qabul qilish, zararli chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanadigan energiyadan foydalanishni rag'batlantirish.

Korporativ javobgarlik:

Korxonalar o'zlarining atrof-muhitga ta'sirini tan olishlari va ekologik standartlarga rioya qilish, samarali texnologiyalarni qo'llash va resurslar iste'molini kamaytirish orqali salbiy ta'sirlarni minimallashtirish choralarini ko'rishlari kerak.

Iste'molchi xulq-atvorining o'zgarishi:

Odamlar ekologik toza mahsulotlarni afzal ko'rish, energiya va suv iste'molini kamaytirish va chiqindilarni qayta ishlash tashabbuslarida ishtirok etish kabi iste'molchilarning xatti-harakatlarini o'zgartirish orqali sayyorani saqlashga sezilarli hissa qo'shishlari mumkin. [4].

Ko‘p mamlakatlar iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashda past uglerodli siyosatni qo‘llayotganligi sababli, uglerodni ko‘p iste‘mol qiladigan mahsulotlarga global talab o‘rta va uzoq muddatli istiqbolda qisqarishi kutilmoqda. Turli siyosiy stsenariylarga ko‘ra, yaqin yillarda jahonda zaharli moddalarning atrof-muhitga salbiy ta’sirini yumshatish maqsadida nafaqat tabiiy gaz va neft, balki uglerodi ko‘p mahsulotlarga chegara soliqlari solinadigan mahsulotlar eksportini joriy etish muhim.

Keyinchalik voz kechish ancha qimmatga tushadigan texnologiyalar va tizimlarga bog‘lanib qolmaslik uchun zudlik bilan iqtisodiyotini yashillashtirish jarayonini boshlash kerak. Yashil maqsadlarga ustuvorlik berish bozor iqtisodiyotiga kengroq o‘tishga erishish bo‘yicha olib borilayotgan sa’y-harakatlarning ajralmas qismi bo‘lishi kerak. Resurs samaradorligini oshirish, yashil bandlik va moliyani rivojlantirish kabi boshqa “yashil” choralar ham qisqa muddatli foyda keltirishi mumkin. [5, p. 242-246].

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M. Global yashil iqtisodiyot: tushunchalar, ta'riflar, o'lchash metodologiyalari va ularning o'zaro ta'siri // Geo: Geografiya va atrof-muhit. – 2017. – T. 4. – №. 1. – S. e00036.
2. Kozar Ł. J., Sulich A. Green Jobs: Bibliometrik sharh // Atrof-muhitni o'rganish va jamoat salomatligi xalqaro jurnali. – 2023. – T. 20. – №. 4. – S. 2886.
3. Sulich A., Sołoducho-Pelc L. Visegrád guruhi mamlakatlarida qayta tiklanadigan energiya ishlab chiqaruvchilarning strategiyalari //Energiya. – 2021. – T. 14. – №. 11. – S. 3048.
4. Sulich A., Soloducho-Pelc L. Doiraviy iqtisodiyot va yashil ish o'rinlarini yaratish //Atrof-muhit fanlari va ifloslanish tadqiqotlari. – 2022. – T. 29. – №. 10. – S. 14231-14247.
5. Yodgarov, Nodir. "Chizma geometriyaga asoslangan vizual 3D modellarni qurish usullari". O'rta Evropa ilmiy byulleteni 18 (2021): 242-246.
6. N. Dj. Yadgarov, t.f.n., dotsent Buxoro – ochiq osmon ostidagi muzey // Sharq xalqlari san’ati va madaniyati. 2019. №IV (1). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/bukhara-open-airmuseum (ma'lumotlar manzili: 29.04.2024).
7. Zhamoliddinovich, Urinov B. "Strategic Priorities of the University." JournalNX, 2020, pp. 452-459.

YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHDA HUDUDLARDA O‘SISH MARKAZLARI VA O‘SISH QUTBLARI RIVOJLANISHI

Abdulxakimov Zuxrali Tursunalievich
PhD, dotsent
Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada dunyo xo‘jaligidagi jiddiy, tarkibiy o‘zgarishlar va u orqali tabiatga inson ta’sirini kamaytirish, yashil iqtisodiyot shakllarini barpo etish bo‘yicha tadqiqot olib borilgan bo‘lib, yashil iqtisodiyot terminiga aniqlik kiritilgan, dunyo mamlakatlarida yashil iqtisodiyotni rivojlanish yo‘nalishlari va istiqbolda rivojlanish strategiyalari ishlab chiqilgan. Shu asnoda O‘zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyot rivojlantirish orqali yangi o‘sish nuqtalari va qutblarini rivojlantirish yo‘llari va ularni nazariy jihatlari tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *hududlar, iqtisodiy o‘sish, barqaror o‘sish, yashil iqtisodiyot, yashil sektor,. P4G sammiti, iqtisodiyot modellari, o‘sish markazlari, o‘sish qutblari, innovatsiya, innovatsion bosqich,*